

2019

årets växt

En trio tätörter

ULLA-BRITT ANDERSSON

Hos tätörterna utsöndrar bladen ett slem i vilket olika småkryp fastnar. De hjälplösa fångarna bryts sedan ner med hjälp av enzymerna från speciella körtlar på bladen.

Den vanligaste svenska arten i släktet *Pinguicula* är **tätört** *P. vulgaris*. Växten förekommer i hela landet, från Skåne i söder till Torne lappmark i norr. I delar av södra och mellersta Sverige har arten minskat påtagligt. Tätört är konkurrenssvag och ljuskrävande, den missgynnas av upphörd hävd som leder till igenväxning. Även utdikning och torrläggning av landskapet skadar förekomsterna.

Tätört växer på fuktig-våt torv eller mineraljord och är i södra Sverige tydligt kalkgynnad. Många lokaler är hävdade genom bete men tätörten kan också dyka upp längs fuktiga skogsvägar, i diken, kraftledningsgator eller på botten av sandtag. Den växer vid källflöden, på myrmark samt på stränder utmed åar och sjöar.

Blomningen sker från mitten av maj till slutet av juli. Arten är omisskännlig med sina ljusgröna, lite feta blad som sitter i en basal rosett och de blåviolettera blommorna som är försedda med en lång och smal sporre.

Hur är det då med ryktet att man från tätört kan framställa ett slags filmjök? Redan i sin *Flora Lapponica* från 1737 beskriver Linné hur det går till. Och när min mormor flyttade från Dalarna till Värmland på 1920-talet var det två viktiga saker som hon tog med sig, katten och "tätan", så att hon kunde fortsätta att göra sin egen filbunke. Denna täta med anor från Dalarna vårdade hon sedan i flera decennier.

Fjälltätört *P. alpina* förekommer främst i de nordliga fjälltrakterna. Dessutom finns den i de gotländska källmyrarna där den anses vara en kvarleva från ett kallare klimat. Fjälltätörten hotas på Gotland liksom tätörten av igenväxning. I fjälltrakterna växer den främst på fuktig, kalkrik mark som vid bäckar, källor och på fukthedar.

Tätört *Pinguicula vulgaris*.
FOTO: Thomas Gunnarsson.

Blomman är vit med 1–3 gula fläckar nära svalget och bladen ofta svagt rödbruna. Blomningen sker på Gotland från mitten av maj till början av juni, i fjällen från mitten av juni.

Tätört kan sällsynt förekomma med helvita blommor vilket kan leda till förväxlingar. Blomstängeln hos tätört är dock kort men tydligt körtelhårig medan den hos fjälltätört i princip är helt kal, en karaktär som är användbar även när växten gått i frukt.

Dvärgtätört *P. villosa* är den minsta i släktet och notoriskt svår att få syn på. Växten förekommer från nordligaste Värmland och vidare norrut ända till Torne lappmark. Den är ovanlig längs Norrlandskusten. Dvärgtätört växer på blötmyrar med lämplig vitmossa, i Jämtland växer den även i kalkkärr. Bladen är brungröna, endast någon centimeter långa och nedsänkta i de tuvor med vitmossa, oftast rostvitmossa *Sphagnum fuscum*, där dvärgtätörten föredrar att växa. Ett bra sätt att finna växten är därför att lära sig nor rostvitmossa ser ut och leta där! Blomstängeln är tunn, några centimeter hög och utspärrat körtelhårig. Den lilla blomman är blekt blåviolett och har en tunn sporre. Blomningen sker i juni–juli.

Under 2019 är du välkommen att rapportera fynd av våra tre tätörter. Lagg in dina fynd direkt på Artportalen (www.artportalen.se). Försök att uppskatta antalet plantor, beskriv biotopen och ange om något hot mot lokalen föreligger. Vill du hellre fylla i en rapportblankett finns den på SBF:s hemsida (svenskbotanik.se). Där kan du även läsa mer om inventeringen. Skicka dina rapporter senast 2019-10-15 till Ulla-Britt Andersson, Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden. Välkommen med dina rapporter! [SBT](http://www.svenskbotanik.se)